

27.2.2019

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Eteläsataman itäosaa koskevan asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2018-012799 T 10 03 03

Helsingin kaupunginmuseo on tutustunut Eteläsataman itäosaa koskevaan päivitettyyn osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan. Suunnittelualaue käsittää Eteläsataman alueen Katajanokan kaupunginosassa sekä Katajanokanrannan. Suunnittelun tavoitteena on vahvistaa keskustan merellisyyttä sekä liittää Katajanokan ranta-alueet ja matkustajasatama tiiviimmin osaksi kävelypainotteista keskustaa. Tarkoituksena on luoda uutta merellistä kaupunkitilaa rantabulevardeineen ja vetovoimaisine toimintoineen. Suunnittelun osana tutkitaan uudisrakentamisen paikkoja. Asemakaavan tavoitteena on kehittää Katajanokan laituria julkisten toimintojen, toimitilan ja kaupunkistrategian mukaisten merellisten toimintojen alueena. Eteläsataman suunnittelun aluerajausta on päätetty uuden yleiskaavan myötä laajentaa Katajanokan kaakkoisrannalle, jonne tavoitteena on uuden asuinrakentamisen mahdollistaminen. Nykyisin alue on Helsingin Sataman hallussa henkilöautojen odotus- ja jonotuskäytössä, puistona sekä Katajanokan uuden puolen asuintalojen pysäköintialueina. Alueen täydennysrakentamisen edellytyksenä ovat sataman toimintojen uudelleenjärjestelyt sekä pysäköinnin järjestäminen.

Eteläsataman suunnittelun taustalla ovat vuonna 2008 laaditut Eteläsataman suunnitteluperiaatteet ja vuosina 2011–2012 käyty Kirjava Satama -niminen yleinen, kansainvälinen ideakilpailu. Kilpailu osoitti, että Eteläsataman kokonaisuus jakaantuu selvästi kolmeen osaan: Kauppatorin ja Kauppahallin alueeseen, Katajanokan lounaisrantaan sekä Makasiiniterminaalin ja Olympiaterminaalin alueeseen. Katajanokan kaupunkirakenteen uudistaminen on käynnistynyt Kauppatorin puoleisessa päässä tilapäishankkein vuosien 2015–2017 aikana, kun puretun kanavaterminaalin paikalle on toteutettu tilapäisin tai määräaikaisin luvin Alilas Sea Pool, maailmanpyörä ja Fly Tour-elokuvateatteri.

Eteläsataman itäosan suunnittelualaueella on voimassa useita, eri-ikäisiä asemakaavoja. Helsingin uudessa yleiskaavassa (2016) alue on merkitty kantakaupunki (C2) ja satama-, vesi sekä virkistys- ja viheralueeksi. Alueen pohjoispuolella on merkintä raideliikenteen runkoyhteydestä. Alueella kulkee rantareitti. Lisäksi aluetta koskee määräys valtakunnallisesti merkittävien maisema- ja kulttuuriympäristöjen huomioo-

27.2.2019

nottamisesta oikeusvaikutteisina sekä määräys rantaviivan suunnittelusta julkisina uusilla rakentamisalueilla.

Helsingin Eteläsatama on arvokas kulttuuriympäristö pääkaupungin keskeisenä ja symbolisesti arvokkaana paikkana. Mereltä Helsinkiä kohti avautuva näkymä on määritelty kansallismaisemaksi. Tässä maisemassa Katajanokka muodostaa sen itäisivun. Suunnittelualue on osa Suomenlinnan Unescon maailmanperintökohteen puskurivyöhykettä. Lisäksi alueella on ja sitä sivuaa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) kohteita: Kauppatorin alue ja Katajanokan vanha alue. 1900-luvun alussa rakentunut Katajanokan Jugendia edustava asuinkerrostaloalue on poikkeuksellisen yhtenäinen ja hyvin säilynyt kokonaisuus. Katajanokan eteläranta muodostettiin 1895 asemakaavassa satamaksi suoraviivaisen koordinaatiston avulla rakentaen. Satamatoiminta näkyy suunnittelualueella edelleen Katajanokanlaiturin makasiinirakennuksina ja laiturirakennelmina sekä satamaan kiinnittyvinä laivoina. Satama-alueen modernisoinnin yhteydessä 1950-luvulta lähtien rantaan rakennettiin kolme uutta varastorakennusta (nykyiset K6 ja K7 sekä purettu K5 eli nk. Kanavaterminaali). 1970-luvulta lähtien satama tuli pääasiassa matkustajaliikenteen käyttöön ja muuhun uuteen toimintaan.

Katajanokan julkisivun etelään muodostavat edelleen punatiiliset matalat satamavarastorakennukset ja niiden takana kohoavat korkeammat makasiinit. Kaava-alueelle sijoittuu merkittäviä kulttuurihistoriallisia ja rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia. Tulli- ja pakkahuone (Gustaf Nyström 1901) sijaitsee tontilla, jonka asemakaava on vuodelta 1895. Rakennus tulee suojella asemakaavassa julkisivuiltaan ja arvokkailta sisätiloiltaan asianmukaisin suojelumääräyksin. Tullimakasiini (Gunnar Taucher 1936) on suojeltu asemakaavassa vuodelta 1986 suojelumerkinnällä sr-1. Merkintä tulee edelleen säilyttää, mutta sen määräysosa tulee tarkistaa. Suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä sijaitsee useita kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia, kuten entinen rahapaja (August Boman 1864), entinen ulkoministeriön virastotalo (Olli-Pekka Jokela 1993), entinen satamamakasiini (Lars Sonck 1913/1928) ja nk. Wanhan sataman warranttimakasiinit ja Kanavakadun makasiini K-13 sekä Stora Enson pääkonttori (Alvar Aalto 1962), Keskon entinen pääkonttori (Toivo Paatela 1939) ja OTK:n varasto (Georg Jägerroos 1929).

Kaupunginmuseo katsoo, että Eteläsataman itäosan suunnittelu on vaativa tehtävä pääkaupungin merellisen julkisivun kehittämisen kannalta. Uuden rakentamisen tulee sopeutua kaupunkikuvaan laadukkaana ja olemassa olevaa kunnioittavana. Suunnittelualueeseen rajautuvan asemakaavahankkeen Kanavakatu 14 yhteydessä kaupunginmu-

27.2.2019

seo on todennut lausunnossaan (3.7.2017), että ko. alueella entisen satama-alueen aiempi suunnittelu on perustunut yhdenmukaisiin tavoitteisiin laiturin suuntaisen sommittelun, rakennusten mittakaavan ja materiaalien suhteen. Museo katsoi lausunnossaan, että nämä tavoitteet ovat edelleen tarkoituksenmukaisia. Tavoitteet tulee huomioida myös nyt laadittavassa asemakaavassa. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa on todettu, että alueen maankäytön suunnittelua edistetään suunnitteluperiaatteiden laatimisella. Suunnitteluperiaatteet valmistellaan kevään 2019 aikana ja niiden visiotasoinen ideointi ja vuorovaikutus toteutetaan osana vuonna 2018 käynnistyneen Keskustavision vuorovaikutusta. Tämän jälkeen alueen asemakaavoitusta jatketaan osaluueittain ja tarvittaessa myös pienempinä hankekaavoina.

Katajanokanrantaan esitetty mahdollinen uusi asuinrakentaminen sijoittuisi 1970-luvulla kaavoitetun ja 1979 lähtien ja 1980-luvun puoliväliin mennessä rakennetun Katajanokan kärjen asuinalueen eteen meren ääreen. Katajanokan itäosan, ns. uuden puolen asuinalueen kaavoitus perustui 1971–72 järjestettyyn aatekilpailuun, jonka voittivat arkkitehdit Vilhelm Helander, Pekka Pakkala ja Mikael Sundman. Asuinrakentaminen toteutettiin uudelleentulkintana umpikorttelimaisesta kantakaupungista ja alueesta muodostui sen valmistumisen jälkeen arvostettu kaavoituksen ja asuinrakentamisen kohde. Asuinalueen kaavoitustyön yhteydessä tavoitteena oli lisätä virkistysalueita Katajanokalle, jossa niitä oli vähän, ja alueen itä- ja pohjoisranta varattiin puistoiksi. Nyt esitetty asuinrakentamisen tuominen Katajanokanrantaan sijoittuisi osittain Matruusinpuiston päälle. Viheralueilla on Katajanokan kaupunkimaisessa ympäristössä jatkossakin tärkeä merkitys eikä niiden määrää saa vähentää. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman yhteydessä uuden asuinrakentamisen volyymia ja massoittelemia ei ole esitetty edes viitteellisesti, joten siihen ei voida ottaa kantaa.

Lisätiedot

Johanna Björkman, tutkija, puhelin: +358 9 310 36473
johanna.bjorkman(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö